

Karolina Szymala¹

Pod merytoryczną opieką pplk. dr. Marka Bodzianego

MIGRACJE ZAROBKOWE POLAKÓW NA PRZESTRZENI LAT 1989-2004

***Streszczenie:** Artykuł przedstawia kwestie zarobkowe Polaków, wskazując w szczególności na te elementy, które miały zasadniczy wpływ na wzrost zjawiska migracji wśród Polaków po 1989 roku. Zagadnienia poświęcone zostały migracjom ekonomicznym w odniesieniu do przemian strukturalnych polskiej gospodarki. Wyjaśnienie tematu wymusza analizę czynników kształtujących wzrost przesiedleń będącej efektem transformacji ustrojowej. Zjawisko ukazane zostało w dwóch obszarach: wewnątrz struktur państwa oraz jako element odpływu do innych państw.*

***Słowa kluczowe:** migracja, transformacja, zjawisko, ekonomia, zarobki*

WSTĘP

Biorąc pod uwagę dynamikę zjawiska migracji zarobkowych Polaków, które stały się nieodłącznym elementem koegzystencji narodów, otwartych granic i – co istotne – zróżnicowania w poziomie życia społeczeństw, dla potrzeb artykułu przyjęto cel, który jest próbą wykazania związków pomiędzy bezrobociem a dynamiką i skalą migracji przestrzennych, a także charakterystyką zasięgu terytorialnego polskich migrantów zarobkowych w Europie i na świecie.

Mając na uwadze istotę i zasięg zjawiska, w artykule poruszono głównie kwestie zarobkowe Polaków, wskazując w szczególności na te elementy, które mają zasadniczy wpływ na wzrost zjawiska migracji wśród Polaków po 1989 roku. Świadomie pominięto kwestie związane z nielegalną migracją, w szczególności imigracją, w tym głównie migracji Polaków przed transformacją ustrojową. Z tego też względu artykuł nie może rościć sobie prawa do bycia próbą całkowitego wyjaśnienia zjawiska migracji zarobkowej Polaków. Jest zatem rzeczą niewątpliwą, iż istotą migracji zarobkowej Polaków od lat nie jest kwestia zarobkowa, lecz również dostęp do dóbr, dróg ich transportu i rynku zbytu.

1. KLASYFIKACJA MIGRACJI W POLSCE

Klasyfikacji migracji wewnątrz struktury państwa dokonano według charakteru administracyjnego, wyróżniając następujące kierunki przesiedleń:

1. Ze wsi do miast.
2. Z miast na wieś.
3. Z miast do miast.
4. Ze wsi na wieś (dotyczących obszarów wiejskich, a nie konkretnych miejscowości wiejskich).

¹ Karolina Szymala – studentka I roku studiów II stopnia na kierunku Bezpieczeństwo Narodowe w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu.

Warto zaznaczyć, że okres początku industrializacji w Polsce miał miejsce w latach powojennych – dokonywał się w towarzystwie uwarunkowań narzucanych przez socjalizm. Co prawda proces ten nie był tworem socjalizmu, gdyż ewolucja tego zjawiska miała charakter długofalowy, jednakże zjawisko uprzemysłowienia już w początkowych latach transformacji ustrojowej miało ścisły związek ze wzrostem odpływu społeczeństwa ze wsi do miast, a nawet określane było jako główny determinant mobilności przestrzennej.

Przyczyny migracji wewnątrzpaństwowych wynikały przede wszystkim z podłoża politycznego i społeczno-ekonomicznego. Zmiany zachodzące w okresie transformacji ustrojowej oraz pojawienie się zjawiska industrializacji wpłynęło na wzrost przemieszczania się ludności w Polsce. Zjawisko to wręcz narzucało opuszczenie wsi i wędrowkę do miast.

Drugą przyczynę stanowiły zmiany, które dokonały się w strukturze gospodarczej. Bez wątplenia wpływ na to miał ogromny postęp techniczny, który z kolei rzutował na wzrost efektywności pracy. Zaistniała zależność przyczyniła się z kolei najpierw do obniżenia się, a następnie do niemal całkowitego spadku popytu na pracę. Nastąpił odpływ siły roboczej z obszarów wiejskich do miast, w których wykłarował się wzmożony popyt na pracę. Ogromny wpływ na takie relacje miała działalność drobnej wytwórczości w obrębach wiejskich, która nie mogła konkurować z miejskimi fabrykami oferującymi korzystne perspektywy.

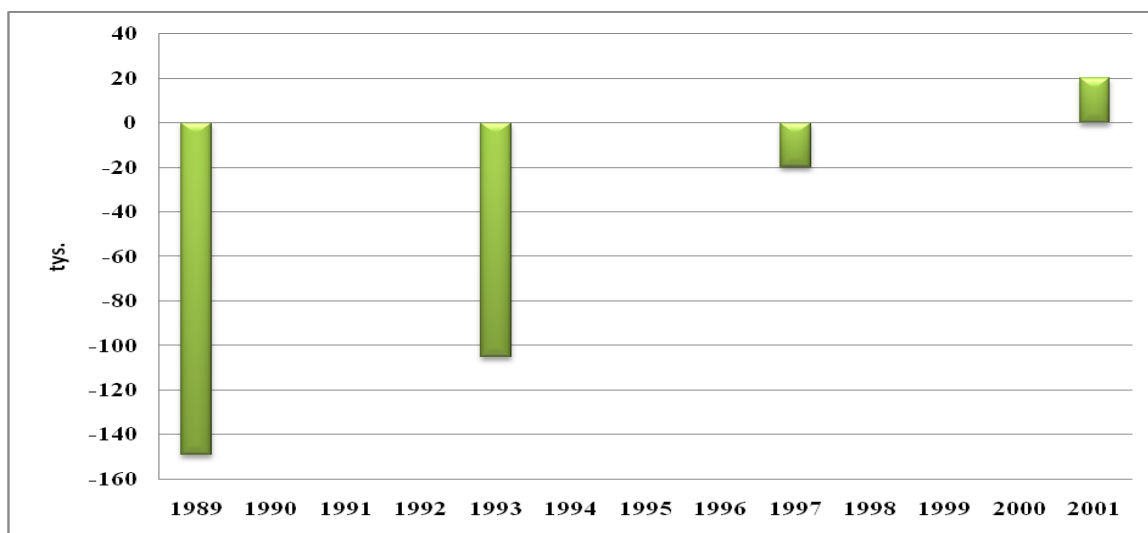
Po trzecie, ówczesna modernizacja rynku wymagała progresywnych przekształceń dotyczących elastyczności oraz adaptacyjności w obszarze przepływu siły roboczej. Modernizacja określała również zapotrzebowanie na kategorię zawodów oraz kwalifikacji przychylnie postrzeganych na nowym rynku pracy.

Czwartą przyczynę stanowiło przejście demograficzne. Efektem tego zjawiska było znaczne zwielokrotnienie liczebności ludności. Wpłynęło również na wyodrębnienie się dysproporcji terytorialnych zamieszkiwanych przez społeczeństwo².

2. MIGRACJE ZAROBKOWE W RELACJACH WIEŚ – MIASTO

Masowe przemieszczenia ludności ze wsi do miast stanowiły jeden z elementów końcowego okresu ogromnych przemian urbanizacyjnych Polski lat dziewięćdziesiątych. Relatywnie niski poziom napływu ludności ze wsi do miast i stabilizujący poziom odpływu z miast do wsi odnotowano w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych. Niemal całkowicie wyczerpano nadwyżkę potencjału migracyjnego napływającego ze wsi, przy jednoczesnym wzroście przemieszczenia społeczeństwa miejskiego z miast do miast przylegających do obszarów wiejskich w celach rezydencyjnych. Zmianę stosunku wielkości opuszczania wsi i osiedlania się w miastach ilustruje poniżej zamieszczony rysunek 1.

² M. Okólski, *Demografia zmiany społecznej*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2002, s. 177.

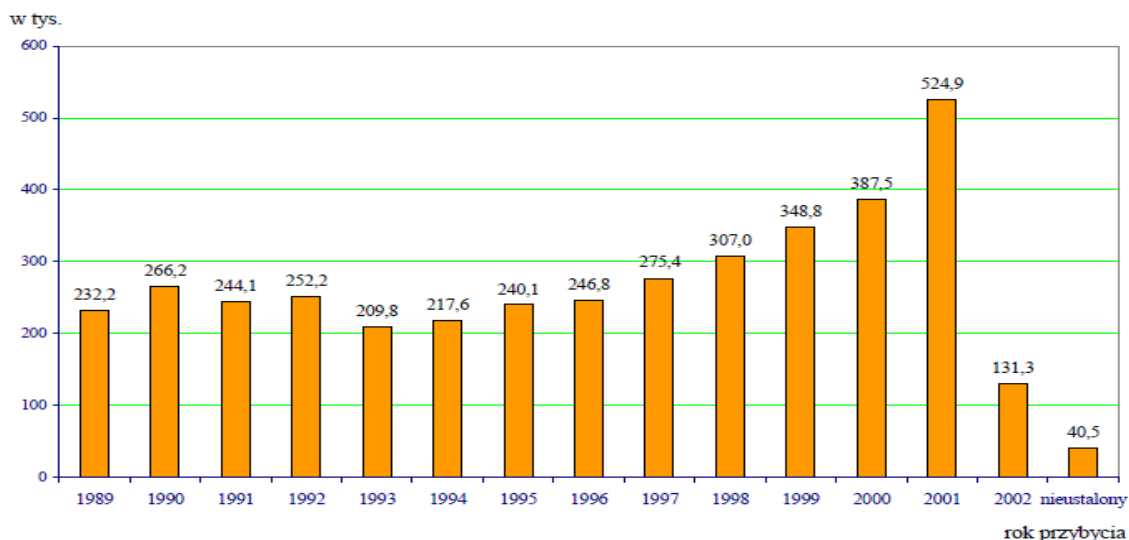
Rys. 1. Saldo migracji wewnętrznych ludności obszarów wiejskich w latach 1989-2001

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W okresie transformacji ustrojowej zapoczątkowanej w 1989 roku aż do 2002 roku 3924,3 tys. osób – co stanowiło ponad 10% ludności całego społeczeństwa – zdecydowało się na zmianę miejsca zamieszkania. Osoby te przybyły lub powróciły, po czasowej nieobecności – rocznej lub dłuższej – do miejsca stałego zamieszkania z innej miejscowości w kraju.

Dokonując analizy danych liczbowych dotyczących migrantów w konkretnych latach, zauważyć należy, że nagły wzrost migracji nastąpił pod koniec okresu 1989-2002.

W roku 2001 odnotowano największą liczbę osób, które zmieniły miejsce zamieszkania. Potwierdzenie tej analizy przedstawiono na rysunku 2.

Rys. 2. Ludność przybyła w latach 1989-2002 z innego miejsca w kraju wg roku przybycia

Źródło: *Migracje wewnętrzne ludności 2002*, GUS, Warszawa 2003, s. 28.

W migracjach wewnętrznych dominował kierunek migracji z miasta do miasta. Najniższy wskaźnik odnotowano w analizie przesiedleń ze wsi do wsi. Saldo migracji zawierających przemieszczenia pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi było dodatnie w stosunku do miast. Zjawisko to przedstawione zostało w tabeli 1.

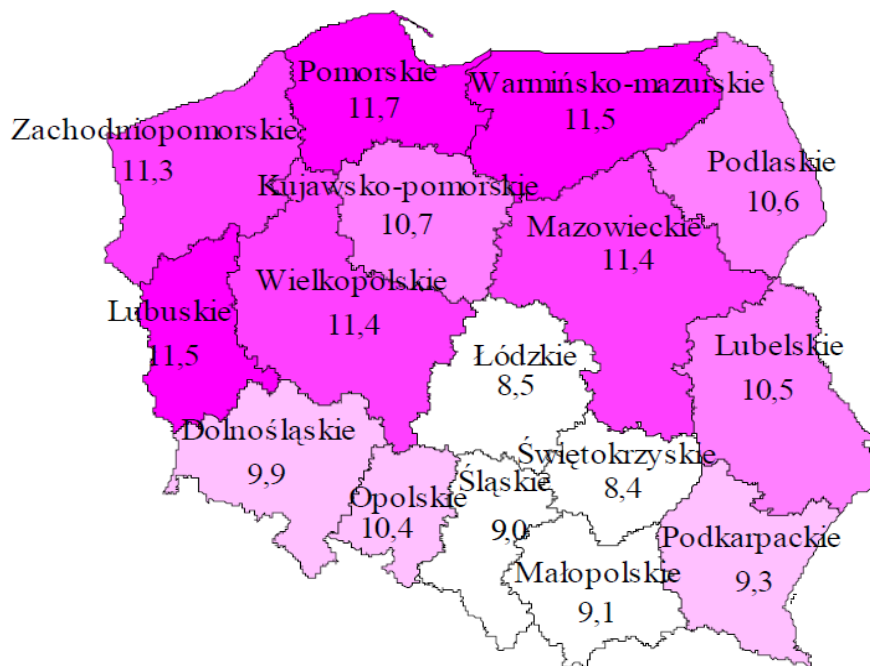
Tabela 1. Migracje wewnętrzne w latach 1989-2002 według kierunków

Miejsce zamieszkania w 2002 r.	Miejsce zamieszkania w latach 1989-2002			
	ogółem	miasto	wieś	nieustalone
w tys.				
ogółem	3 924,3	2 124,3	1 709,3	90,7
miasto	2 359,7	1 271,0	1 032,6	56,1
wieś	1 564,6	853,3	676,7	34,6
w %				
ogółem	100,0	54,1	43,6	2,3
miasto	60,1	32,4	26,3	1,4
wieś	39,9	21,7	17,2	0,9

Źródło: *Migracje wewnętrzne ludności 2002*, GUS, Warszawa 2003, s. 28.

Rozpatrując migracje wewnątrzwojewódzkie oraz międzywojewódzkie, zauważyć można znaczne zróżnicowanie w udziale poszczególnych kierunków migracji. Największy odpływ i napływ społeczeństwa odnotowano kolejno w województwie mazowieckim, śląskim, a następnie w wielkopolskim. Nie bez znaczenia wpływ na skalę takiego zjawiska miał fakt, że były to ówczesnie największe województwa pod względem liczby ludności.

Największą mobilnością odznaczała się ludność zamieszkująca woj. pomorskie, gdzie osoby przybyłe w latach 1989-2002 stanowią prawie 12% całej liczby ludności. W województwach: warmińsko-mazurskim i lubuskim ludność wędrowna wynosiła 11,5%. Najniższe odsetki odnotowano w województwie świętokrzyskim (8,4%) oraz łódzkim (8,5%). Najniższą mobilnością odznaczali się mieszkańcy województw południowej oraz centralnej Polski, co zostało zobrazowane na rysunku 3.

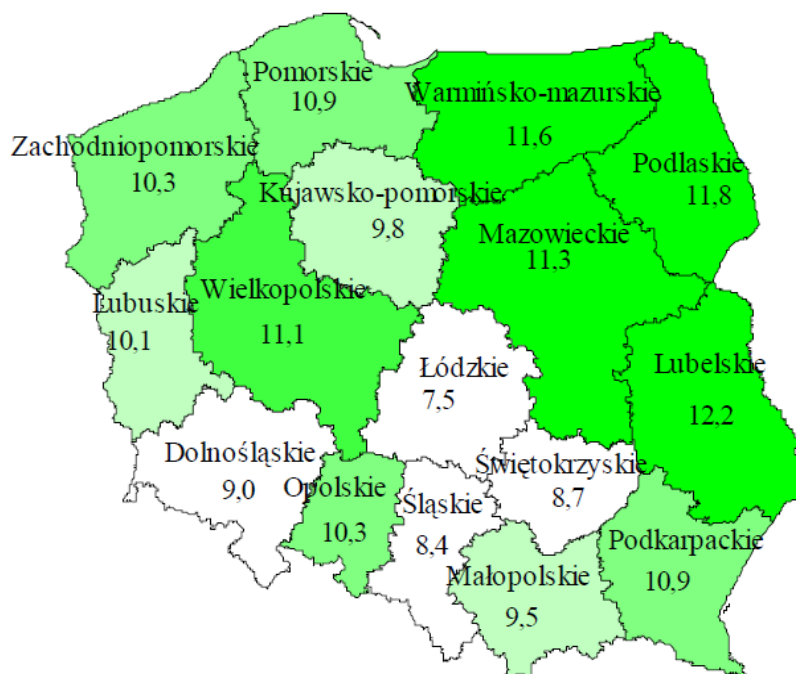

Rys. 3. Ludność przybyła w latach 1989-2002 z innego miejsca w kraju (w odsetkach ludności ogółem w województwie)

Źródło: *Migracje wewnętrzne ludności 2002*, GUS, Warszawa 2003, s. 29.

Znacznie inaczej wygląda przestrzenny rozkład udziału ludności napływowej na tle ogólnej liczby ludności dla miast i wsi. Największy odsetek mieszkańców napływowych odnotowano w województwie lubelskim, który wynosił 12,2%, największy natomiast – w województwie łódzkim i wynosił on 7,5%.

Przestrzenny rozkład ludności napływowej wśród ludności miejskiej przedstawia rysunek 4.

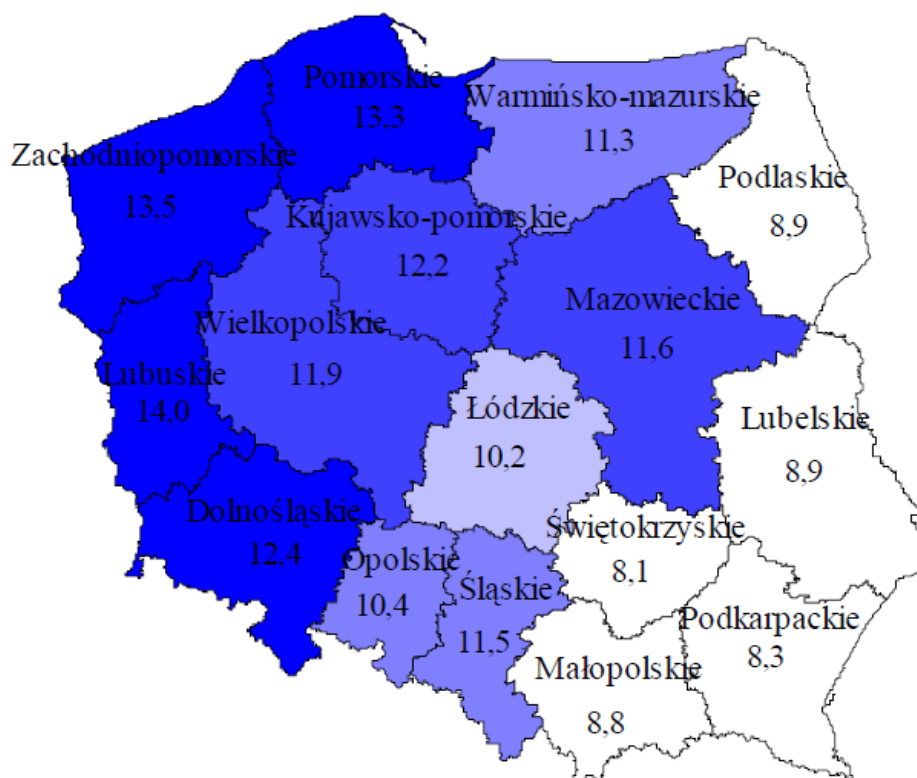

**Rys. 4. Ludność przybyła w latach 1989-2002 do miast
(w odsetkach ludności miejskiej województwa)**

Źródło: *Migracje wewnętrzne ludności 2002*, GUS, Warszawa 2003, s. 30.

Wśród ludności wiejskiej najwyższy odsetek odnotowano w województwie lubuskim i wynosił on 14,0%, najniższy zaś w świętokrzyskim, który wynosił 8,1%. Średnia wartość dla Polski kształtowała się na poziomie 10,7%.

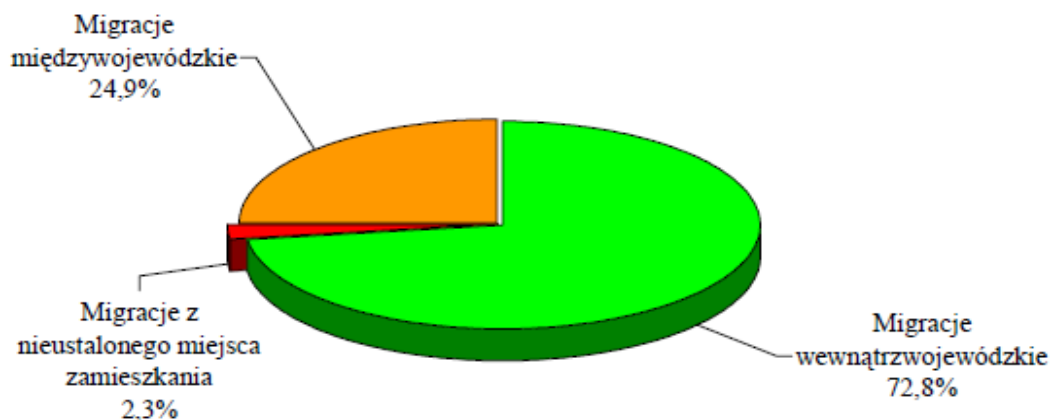
Przestrzenny rozkład ludności napływowej wśród ludności wiejskiej został przedstawiony na rysunku 5.

Rys. 5. Ludność przybyła w latach 1989-2002 na wieś (w odsetkach ludności wiejskiej województwa)

Źródło: *Migracje wewnętrzne ludności 2002*, GUS, Warszawa 2003, s. 30.

Biorąc pod uwagę wszystkie migracje, jakie miały miejsce w latach 1989-2002 w Polsce, najwięcej przesiedleń odbyło się o charakterze wewnątrzwojewódzkim i wyniosło 2 856 tysięcy wszystkich migracji, co stanowiło prawie 73% wszystkich migracji wewnętrznych. Migracje międzywojewódzkie stanowiły wówczas 25% migracji. Procentową skalę tego zjawiska przedstawiono na rysunku 6.

Rys. 6. Migracje międzywojewódzkie i wewnątrzwojewódzkie w latach 1989-2002

Źródło: *Migracje wewnętrzne ludności 2002*, GUS, Warszawa 2003, s. 31.

Na podstawie poniżej przedstawionej tabeli, stwierdzić należy, że różne były proporcje przemieszczeń ludności w poszczególnych województwach. W województwie lubelskim odnotowano największy udział migracji o charakterze wewnątrz wojewódzkim i wyniósł on 81,7%, najmniejszy w województwie opolskim, który wyniósł 65,6%. Pro-

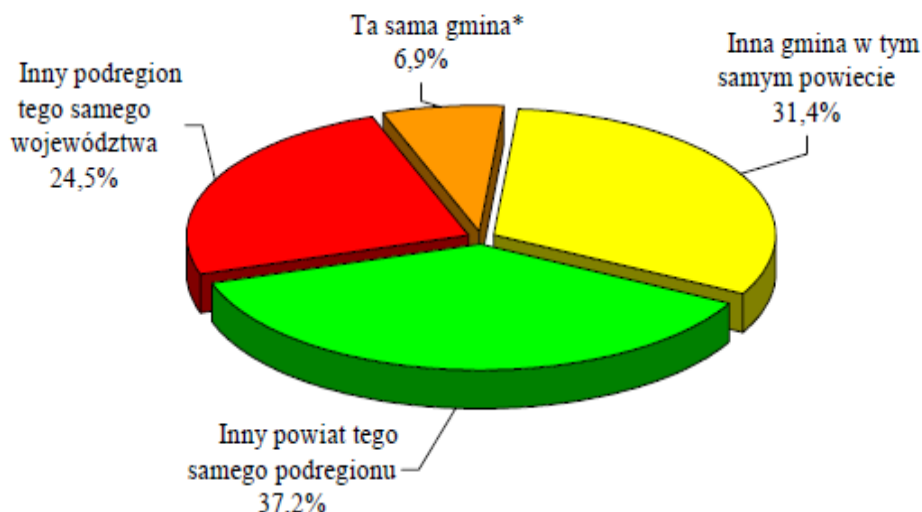
centowy udział migracji w obszarach międzywojewódzkich i wewnątrzwojewódzkich przedstawiony został w tabeli 2.

Tabela 2. Udział procentowy migracji międzywojewódzkich i wewnątrzwojewódzkich w napływie ludności w latach 1989-2002 według województw zamieszkania w 2002 roku

Województwo zamieszkania w 2002 roku	Napływ migracyjny			
	ogółem	z innego województwa	z tego samego województwa	z nieustalonego miejsca zamieszkania
POLSKA	100,0	24,9	72,8	2,3
dolnośląskie	100,0	24,0	73,3	2,7
kujawsko-pomorskie	100,0	23,1	74,8	2,1
lubelskie	100,0	16,2	81,7	2,1
lubuskie	100,0	29,8	68,2	2,1
łódzkie	100,0	23,9	73,8	2,3
małopolskie	100,0	28,6	68,4	3,0
mazowieckie	100,0	29,0	68,9	2,1
opolskie	100,0	31,4	65,6	3,0
podkarpackie	100,0	17,0	80,5	2,5
podlaskie	100,0	19,7	78,6	1,7
pomorskie	100,0	25,5	72,5	2,1
śląskie	100,0	27,0	70,7	2,4
świętokrzyskie	100,0	24,6	72,3	3,1
warmińsko-mazurskie	100,0	25,9	71,7	2,4
wielkopolskie	100,0	21,5	76,4	2,2
zachodniopomorskie	100,0	27,5	70,6	1,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Migracje wewnętrzne ludności 2002*, GUS, Warszawa 2003, s. 31.

Największą popularnością wśród migracji wewnątrzwojewódzkich cieszyły się przemieszczenia mające miejsce w niezbyt dalekiej odległości. Zazwyczaj były to przesiedlenia zachodzące w obrębie tej samej bądź też sąsiedniej wsi, stanowiące 38% wszystkich przesiedleń. Pozostałe przesiedlenia związane były ze zmianą powiatu, jednak w obrębie tego samego regionu. Zawierały one ponad 37% wszystkich zmian miejsca zamieszkania. Zjawisko przedstawione zostało na rysunku 7.

* Przemieszczenia między częścią miejską i wiejską w gminach miejsko-wiejskich.

Rys. 7. Migracje wewnątrzwojewódzkie w latach 1989-2002 według poprzedniego miejsca zamieszkania

Źródło: *Migracje wewnętrzne ludności 2002*, GUS, Warszawa 2003, s. 32.

Wspomnieć należy, że migracje o kierunku ze wsi do miast w skali całej Polski dominowały spośród migracji o charakterze wewnątrzwojewódzkich, przy czym nie zaobserwowano znaczących różnic w porównaniu ze wszystkimi innymi kierunkami. Kierunek wieś–miasto pełnił funkcję dominującą w dziesięciu województwach, największy jej udział odnotowano w województwie podlaskim, odnotowując liczbę 44,7%.

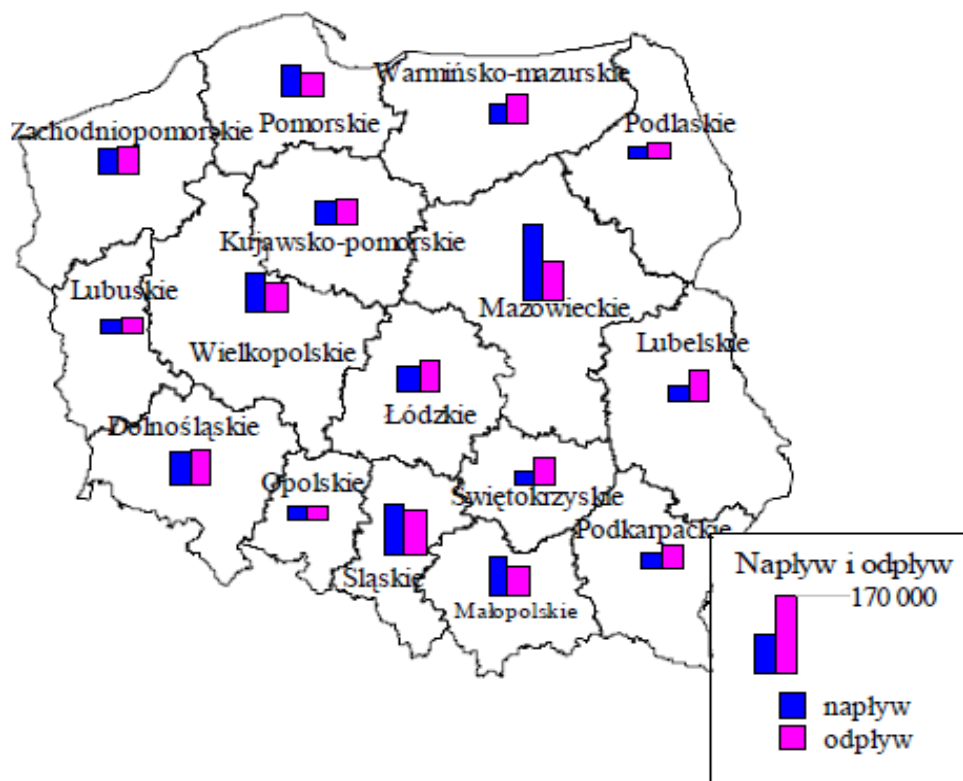
Kierunek z miast do miast dominował w województwach: dolnośląskim, mazowieckim, pomorskim i śląskim, przy czym w województwie śląskim przemieściło się najwięcej osób, a skala zjawiska wyniosła 54,7%. Kierunek z miast na wieś dominował w województwach lubuskim i małopolskim. Kierunki migracji przedstawione zostały na rysunku 8.

Rys. 8. Kierunki migracji wewnątrzwojewódzkich w latach 1989-2002

Źródło: *Migracje wewnętrzne ludności 2002*, GUS, Warszawa 2003, s. 32.

Największe napływy w ruchu międzywojewódzkim odnotowano dla województw: mazowieckiego, śląskiego i małopolskiego. Największe odpływy natomiast dla województw: mazowieckiego, śląskiego i dolnośląskiego. Rysunek 9 przedstawia porównanie odpływów i napływów w poszczególnych województwach.

Rys. 9. Migracje międzywojewódzkie w latach 1989-2002 (napływ i odpływ)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Biorąc pod uwagę przepływ ludności, zauważyć można dwa zjawiska. Pierwsze z nich stanowi, że największy przepływ ludności nastąpił z województwa lubelskiego do mazowieckiego i wynosił 32,5 tys. osób, z czego połowę stanowiły przepływy między miastami. Zasadniczą rolę odegrał przepływ pomiędzy dwoma województwami: śląskim i małopolskim. Porównanie zamieszkania województwa po 1989 roku a przed rokiem 2002 obrazuje tabela 3.

Tabela 3. Zestawienie województw zamieszkania ludności w latach 1989-2002

Województwo zamieszkałe w 2002 roku	Najczęstsze województwa zamieszkania po 1989 a przed 2002 rokiem
dolnośląskie	wielkopolskie, opolskie, śląskie
kujawsko-pomorskie	pomorskie, wielkopolskie, mazowieckie
lubelskie	mazowieckie, podkarpackie, śląskie
lubuskie	dolnośląskie, wielkopolskie, zachodniopomorskie
łódzkie	mazowieckie, śląskie, wielkopolskie
małopolskie	śląskie, podkarpackie, świętokrzyskie
mazowieckie	lubelskie, łódzkie, warmińsko-mazurskie
opolskie	śląskie, dolnośląskie, łódzkie
podkarpackie	małopolskie, lubelskie, świętokrzyskie

podlaskie	warmińsko-mazurskie, mazowieckie, śląskie
pomorskie	warmińsko-mazurskie, kujawsko-pomorskie, zachodniopomorskie
śląskie	małopolskie, świętokrzyskie, łódzkie
świętokrzyskie	śląskie, mazowieckie, małopolskie
warmińsko-mazurskie	mazowieckie, podlaskie, pomorskie
wielkopolskie	kujawsko-pomorskie, dolnośląskie, lubuskie
zachodniopomorskie	pomorskie, wielkopolskie, lubuskie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Z zamieszczonej analizy dotyczącej poprzedniego i aktualnego zamieszkania w 2002 roku wynika, że wędrowka odbywała się najczęściej w obrębie sąsiednich województw. Migracje międzywojewódzkie dotyczyły najczęściej przesiedleń z miast do miast, sytuujących się w liczbie 53% na tle wszystkich przesiedleń międzywojewódzkich. Wędrowki ze wsi do miast wynosiły prawie 22%, natomiast najmniejszą wartość odnotowano w zakresie przesiedleń ze wsi na wieś, wynoszącą około 11%. Kierunki przesiedleń przedstawia rysunek 10.

Rys. 10. Kierunki migracji międzywojewódzkich w latach 1989-2002

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analizując powyżej zestawione dane, stwierdzić należy, że większym zróżnicowaniem częstotliwości występowania wyróżnionych kierunków przesiedleń odnotowano w przypadku migracji międzywojewódzkich niż w przypadku migracji o charakterze wewnątrzwojewódzkim.

3. MIGRACJE ZAROBKOWE ZA GRANICĄ POLSKI

Analizując zagadnienie migracji przed akcesją Polski do struktur Unii Europejskiej w 2004 roku, nie sposób nie wspomnieć o determinantach, które pojawiły się wraz ze zmianami systemowymi i dotyczyły w szczególności warunków instytucjonalnych oraz ekonomicznych państwa.

Warunki te, w swej wymowie oraz strukturze, niejako umożliwiały i zachęcały do podejmowania migracji krótkookresowych, jednocześnie nie będąc przychylnie podejmo-

waniu emigracji w rozumieniu migracji długoterminowej, osiedleńczej³. Tego typu migracja w czasie transformacji uległa stopniowemu zanikaniu.

Brak dokładnych danych, które zapewniłyby dostarczenie niezbędnych informacji na temat skali oraz form wystąpienia migracji, wymusiło zastosowanie nowoczesnych metod poznawczych. Badania przeprowadzono przy pomocy sześciu celowo dobranych lokalizacji. Miasta te reprezentowały różne przeważające formy wychodźstwa, które przedstawione zostały w tabeli 4.

Tabela 4. Wędrownicy zagranicze ludności wybranych jednostek terytorialnych Polski przed 1990 rokiem i w okresie późniejszym wg głównych rodzajów wędrowek [%]

Typ migranta	Okres rozpoczęcia wędrowki	Łubiany (a)	Mońki (b)	Namysłów (c)	Nowy Targ (d)	Perlejewo (e)	Warszawa (f)
Cyrkulacja*	Przed 1990	25	24	74	14	18	25
	1990 lub później	31	36	58	14	16	29
Migracje krótkookresowe**	Przed 1990	12	11	6	20	19	32
	1990 lub później	18	20	22	24	36	43
Migracje długookresowe*** lub osiedleńcze****	Przed 1990	63	65	20	63	63	43
	1990 lub później	51	44	20	48	48	28
Ogółem	X	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

- (a) gmina na Śląsku Opolskim, złożona z 11 wsi (próba objęła 198 gospodarstw domowych i 676 osób),
 (b) miasto na Podlasiu (próba objęła w 1994 roku 208 gospodarstw domowych i 831 osób oraz w 1999 roku 192 gospodarstwa domowe i 729 osób),
 (c) miasto na Dolnym Śląsku (próba objęła 331 gospodarstw domowych i 1211 osób),
 (d) miasto na Podhalu (próba objęła 342 gospodarstwa domowe i 1145 osób),
 (e) gmina na Podlasiu złożona z 31 wsi i 4 przysiółków (próba objęła 163 gospodarstwa domowe i 628 osób),
 (f) próba objęła 1747 gospodarstw domowych i 4546 osób.

- * Migrant nigdy nie wyjechał z Polski na więcej niż 3 miesiące, ale co najmniej raz odbył migrację krótszą.
 ** Migrant wyjechał z Polski co najmniej raz, a czas jego pobytu przekroczył 3 miesiące, ale nie trwał dłużej niż rok.
 *** Migrant odbył przynajmniej jedną migrację trwającą co najmniej rok.
 **** Migrant obecnie przebywa zagranicą i nie jest członkiem gospodarstwa domowego w Polsce, do którego należał w chwili emigracji.

Źródło: I. Grabowska-Lusińska, M. Okólski, *Emigracja ostatnia?*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2009, s. 39.

Tabela 4 ukazuje wzrost migracji krótkookresowych oraz spadek migracji długookresowych ujętych w ramach czasowych sprzed i po 1990 roku. Podkreśla również specyfikę ruchów przesiedleń w ówczesnych czasach.

Pierwszym i najważniejszym czynnikiem, mającym wpływ na przemieszczenia oraz kształtowanie zagranicznych wędrowek zarobkowych stanowiła zmiana ustrojowa. Możliwość swobodnego wyjazdu za granicę i powrotu do kraju spowodowała, że migracje o charakterze zarobkowym przestały wymagać wyjazdu całej rodziny. Nowatorski układ struktury migracji spowodował, że migranci zarobkowi zostali wyłączeni z polskiego rynku pracy, jednocześnie wzbogacając polską gospodarkę profitami pochodzącymi z zagranicznych zarobków. Wszystkie te czynniki wpłynęły na wzrost migracji

³ I. Grabowska-Lusińska, M. Okólski, *Emigracja ostatnia?*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2009, s. 38.

o charakterze krótkookresowym. Ten typ migracji stał się popularny zwłaszcza wśród lokalnych społeczności, zdolnej i chętnej do działań na rynku pracy.

Zjawisko związane ze wzrostem stopnia ruchliwości społecznej, głównie w odniesieniu do migracji typu wyjazd – powrót nazywane było cyrkulacją i miało zasadniczy wpływ na obniżenie częstotliwości występowania migracji długoterminowej, mającej charakter jednokierunkowy. Jedną z rodzajów migracji, występujących jako przesiedlenia przedakcesyjne była – wspomniana już – migracja niepełna, która swym zasięgiem obejmowała dosyć specyficzną kategorię ludności⁴. Były to osoby, które nie zdołały wziąć udziału w napływie i odpływie występujących w obrębie ze wsi do miast i z małych miast do większych miast w czasie industrializacji. Początkowo siła robocza wsi oraz małych miasteczek miała znaczny udział w cyrkulacji, odnotowano również znaczną ich aktywność w najbliższych ośrodkach przemysłowych.

W efekcie zmian ustrojowych, u progu lat dziewięćdziesiątych, cyrkulacja uległa znacznemu rozszerzeniu i zaczęła występować jako jedna z form działalności zarobkowej za granicą⁵. Tym, co miało ogromny wpływ na kreowanie się migracji niepełnej, był aspekt społeczno-ekonomiczny ludności okresu transformacji.

Szczególnością formą migracji zarobkowej krótkookresowej niepełnej stanowią migracje sezonowe, mające swój największy rozkwit właśnie w czasie transformacji ustrojowej. Specyfika tego typu migracji zależna była od pór roku. Charakteryzowała ją krótkotrwałość, powtarzalność, a dochód z zarobku przeznaczony był na potrzeby rodziny i wysyłany do kraju macierzystego⁶.

Na przestrzeni lat 1989-2004 szereg umów, takich jak umowy bilateralne Polski z Niemcami, Luksemburgiem, Francją, Belgią, Hiszpanią zapewniało legalną migrację Polaków do krajów Unii Europejskiej, pomimo braku uczestnictwa, a od 2004 wchodząc dopiero w początkową fazę wdrażania w funkcjonowanie jej struktur.

Emigracja związana z zatrudnieniami zawodowymi, takimi jak odbywanie stażu, na zasadzie „gość-pracownik”, delegacja pracowników w ramach wykonywania umów o dzieło, zatrudnienia typu *au-pair*, kontraktowanie polskich firm umożliwiała legalną migrację w czasach przedakcesyjnych. Legalne zatrudnienia, pomimo zaostrożonych restrykcji występujących na rynku pracy, odbywały się bez udziału właściwych instytucji rządowych. Zatrudnienia realizowane były jednak na znacznie mniejszą skalę niżeli te zawierane na podstawie umów bilateralnych.

Wzrost mobilności cyrkulacji przyczynił się również do zamrożenia pewnych aspektów gospodarki. Wystąpienie tego zjawiska było efektem nieaktywności zawodowej mającej miejsce na polskim rynku pracy, do którego doprowadziły właśnie wyjazdy zagraniczne.

PODSUMOWANIE

Szacuje się, że w końcówce lat 90. XX wieku i w pierwszych latach XXI wieku legalną migrację zarobkową do krajów Unii Europejskiej odbyło około 400 tysięcy osób w skali roku, co daje wynik od 150 do 160 tysięcy osób⁷. Nie sposób nie wspomnieć o nielegalnych migrantach, których szacowana ilość zawiera się w liczbie 100-150 tysięcy nielegalnie pracujących Polaków.

⁴ *Ibidem*, s. 40.

⁵ *Ibidem*.

⁶ E. Kępińska, *Migracje sezonowe z Polski do Niemiec. Mechanizmy rekrutacji, rola rodziny i zróżnicowanie według płci*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008, s. 68.

⁷ M. Boni, *Polska w Unii Europejskiej – doświadczenia pierwszego roku członkostwa*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2005, s. 182.

Podsumowując, wspomniana łatwość przekraczania granic oraz zniesienie wymogów wizowych, które były następstwem transformacji ustrojowej po 1989 roku, spowodowały eksplozję migracji zarobkowych. Dane statystyczne stanowią, iż bezpośrednio przed akcesją Polski do Unii Europejskiej Polacy zatrudnieni w sektorze budownictwa oraz rolnictwa stanowili od 250 do 280 tysięcy robotników sezonowych z Polski⁸.

BIBLIOGRAFIA

1. Boni M., *Polska w Unii Europejskiej – doświadczenia pierwszego roku członkostwa*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2005.
2. Grabowska-Lusińska I., Okólski M., *Emigracja ostatnia?*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2009.
3. Kępińska E., *Migracje sezonowe z Polski do Niemiec. Mechanizmy rekrutacji, rola rodziny i zróżnicowanie według płci*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008.
4. *Migracje wewnętrzne ludności 2002*, GUS, Warszawa 2003.
5. Okólski M., *Demografia zmiany społecznej*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2002.

⁸ *Ibidem*, s. 182.

LABOUR MIGRATIONS OF POLES SINCE THE POLITICAL TRANSFORMATION IN 1989

Abstract: *The article demonstrates labour migrations among Poles, indicating factors that led to the extension of this phenomenon since 1989. It also describes issues related to economic migrations with respect to structural transformations of the national economy in Poland. To explain the aforementioned phenomena, it needs to be analyzed factors, that have had a major impact on the growth of Poles' resettlement since the political transformation. The labour migrations have been presented in two scopes: a displacement within the country and an emigration abroad.*

Keywords: *migration, transformation, phenomenon, economy, earnings*